

Білім және ғылым Министрінің
2021 жылғы «2» қарашадағы
№ 545 бұйрығына
1-қосымша

Орта білім беруде балалардың аса қажетті мамандықтарға кәсіптік бағдарлауын диагностикалау және айқындау жүйесін енгізу жөніндегі әдістемелік ұсынымдарына 1-қосымша

1-мақсат: оқыту мен еңбек қызметін саналы түрде таңдауға бағытталған анықталған бейімділіктер мен қабілеттерді ескере отырып, кәсіби дамудың мүдделері мен бағыттарын қалыптастыру.

2-мақсат: Еңбек нарығындағы өзгерістерді ескере отырып, білім алу және кәсіби траекторияны таңдау үшін ақпараттандыру және кеңес беру жүйесін құру.

Буын	Міндетте р	Сын ып №	міндеттер	Ма кса т	құралдар
Бастауы ш мектеп	Еңбекке деген қызығушылықты қол жетімді және қызықты түрде бойға сіңіру	1 сын ып	Еңбекке деген құрмет пен қызығушылықты тәрбиелеу.	1	сурет салу әдістемелері балалармен аймақтың негізгі кәсіптері туралы көрнекі материалдарды, қоршаған әлем материалдарын қолдана отырып, кәсіптер туралы әңгімелесу
		2 сын ып	Табандылық арқылы еңбекке қабілеттілікке бойға сіңіру	1	мамандықтар туралы балалар әдебиеті
					сурет салу әдістемелері балалармен аймақтың негізгі кәсіптері туралы көрнекі материалдарды, қоршаған әлем материалдарын қолдана отырып, кәсіптер туралы әңгімелесу
		3 сын ып	Оқу мен еңбек арасындағы байланысты тәрбиелеу	1	балалармен көрнекі материалдарды, қоршаған әлем материалдарын қолдана отырып, кәсіптер туралы әңгімелесу
					кәсіптік бағдар беру ойындары
					ұжымдық еңбек оқушының адамгершілік тәрбиесінің нысаны ретінде
		4 сын ып	Еңбек және кәсіптер әлемімен танысу	1	сынып сағаттары (оның ішінде кәсіби мерекелерге арналған)
					тақырыптық іс-шаралар
					ұжымдық еңбек оқушының адамгершілік тәрбиесінің нысаны ретінде

Орта мектеп	Кәсіптер әлемімен таныстыру, бейімділіктермен мүдделерді анықтау, кәсіби даму бағыттарының ұсыну	5 сынып	Еңбек және кәсіптер әлемімен танысу, еңбек және кәсіптер әлемі туралы саналы түсінік қалыптастыру	2	сынып сағаттары (бейнесюжеттерді қарау және талқылау, презентация, mind map) бейінді үйірмелер ата-аналармен әңгімелесу қызығушылықтар диагностикасы ұжымдық еңбек оқушының адамгершілік тәрбиесінің нысаны ретінде
		6 сынып	Оқушылардың белгілі бір білімге бейімділігі мен қызығушылығын анықтау	1	сынып сағаттары (бейнесюжеттерді қарау және талқылау, презентация, mind map) бейінді үйірмелер ата-аналармен әңгімелесу кәсіби портфолио
		7 сынып	Жоғары білім (ТЖКБ) және еңбек нарығын зерделеу	2	шақырылған мамандармен әңгімелесу кәсіпорындарға экскурсия қызығушылықтар бойынша үйірмелер болашақ маманның мансабына эссе жазу
					нәтижелерді, жеке тұлғаның түрін егжей-тегжейлі анықтауға және егжей-тегжейлі есепті қалыптастыруға бағытталған кәсіби бағдарлаудың тиісті әдістері бойынша мансаптық тестілеу (Холланд, құндылықтарды бағалау)
		8 сынып	Кәсіби өзін-өзі тануды қалыптастыру, кәсіби даму траекториясы бойынша ұсынымдар	1	шақырылған мамандармен әңгімелесу қызығушылықтарды анықтау бойынша тестілеу кәсіби байқаулар кәсіпорындарға экскурсия болашақта дамитын жаңа кәсіптер туралы хабардар ету
					кәсіпті игеру траекториясын қалыптастыруға, қосымша ресурстарды зерттеуге және жеке қасиеттерді терең зерттеуге мүмкіндік беретін қолайлы кәсіптерге шолулар
Жоғары мектеп	Кәсіптік диагностика және тестілеу құралдары негізінде еңбек	9 сынып	Оқыту бейінін таңдау туралы барабар шешім қабылдауды анықтау және қалыптастыру мақсатында топтық және жеке тестілеу	2	кәсіптік бағдар беру тестінен өту, оның ішінде ҰТО базасында (колледждерге түсушілер үшін) келешекте дамитын жаңа кәсіптер туралы хабардар ету (оның ішінде жаңа кәсіптер Атласы арқылы) кәсіпорындарға экскурсиялар, жетіспейтін құзыреттер жиынтығы оқу орнын (колледжді) таңдау

нарығын ың перспект ивалары н, оқушын ың бейімділ ігі мен мүдделе рін ескере отырып, маманд ықтар бойынш а ұсыныст ар беру	10 сын ып	және кеңес беру.	1	кәсіптік бағдар беру тестінен өту	
		Таңдалған еңбек түрінде кәсіби қасиеттерді қалыптастыру		келешекте дамитын жаңа кәсіптер туралы хабардар ету (оның ішінде жаңа кәсіптер Атласы арқылы)	
	11 сын ып	Таңдалған қызметке дайындығын бағалау.		1	кәсіпорындарға экскурсия
					жетіспейтін құзыреттер жиынтығы
					кәсіптік бағдар беру тестінен өту, оның ішінде ҰТО базасында (ЖОО, колледждерге түсушілер үшін)
					келешекте дамитын жаңа кәсіптер туралы хабардар ету (оның ішінде жаңа кәсіптер Атласы арқылы)
				жетіспейтін құзыреттер жиынтығы	
				оқу орнын (ЖОО, колледжді) таңдау	

Білім және ғылым Министрінің
2021 жылғы «2» қазандағы
№ 545 бұйрығына
2-қосымша

Орта білім беруде балалардың аса
қажетті мамандықтарға кәсіптік
бағдарлауын диагностикалау
және айқындау жүйесін енгізу
жөніндегі әдістемелік
ұсынымдарына 2-қосымша

Кәсіби байқаулар

Кәсіби байқаулар - аяқталған процесі кәсіптің саналы, негізделген таңдауына ықпал ететін кәсіби қызметтің нақты түрінің элементтерін модельдейтін кәсіби сынақ.

Байқаудың ұзақтығы: 6 сағаттан аспайды.

Оқушыларға арналған кәсіби байқау барысында:

- кәсіби қызметтің нақты түрлері туралы негізгі мәліметтер беріледі;
- түрлі кәсіби қызмет түрлерінің негізгі элементтері модельденеді;
- оқушылардың байқау сынақтарын орындауға дайындық деңгейі анықталады;

- кәсіби байқауларды сапалы орындау үшін жағдайлар қамтамасыз етіледі.

Кәсіби сынақты әзірлеу процедурасы мыналарды қамтиды:

- 8-9 сынып оқушыларының жеке сұраныстарын талдау;
- кәсіби қызмет түрлері бойынша кәсіби байқау тақырыбын анықтау;
- белгілі бір кәсіптің жұмыскері орындайтын еңбек әрекеттерінің ерекшелігіне сәйкес мазмұнды іріктеу;
- кәсіби байқаудың ресурстық қамтамасыз етілуін қалыптастыру;
- кәсіби байқаудың жұмыс бағдарламасын әзірлеу.

Кәсіби байқау мазмұнының кезеңдері.

Кәсіби байқау мазмұнында үш кезең ерекше атап өтіледі:

- кіріспе-таныстыру,
- дайындық
- атқарушы.

Бірінші (*кіріспе-таныстыру*) кезеңде оқушылардың қызығушылықтарын, әуестенушіліктерін, олардың кәсіби қызметінің түрлі салаларына қатынасын анықтау бойынша міндеттер шешіледі.

Оқушылар туралы қажетті ақпаратты алу құралы сауалнамалар мен танысу әңгімелесуі болуы мүмкін. Алынған ақпарат оқушының кәсіби байқауға жалпы дайындығының жай-күйін анықтауға мүмкіндік береді.

Екінші (*дайындық*) кезеңде оқушылар туралы байқау өткізу болжанатын кәсіби қызмет саласында олардың білімі мен іскерлігін анықтауға бағытталған ақпарат жинақталады. Оқушылар кәсіпорында, мекемелерде экскурсия жасау, кәсіби байқауды орындау үшін болжанатын еңбек қызметі саласындағы кәсіпқойлармен кездесу барысында мамандардың нақты қызметімен танысады.

Үшінші (*атқарушы*) кезеңде кәсіпорында практикалық тапсырмалар орындалады және нақты кәсіптің алғашқы дағдылары мен құзыреттерін алады.

Кәсіби байқауларды орындау қорытындысы бойынша оқушылар білуі тиіс:

- осы қызмет саласындағы еңбектің мазмұны мен сипаты, жеке тұлға мен кәсіби қасиеттерге қойылатын талаптар;
- орындалатын байқаудың сипатына байланысты жалпы теориялық мәліметтер;
- кәсіби байқауды орындау технологиясы;
- еңбек қауіпсіздігі, санитария, гигиена ережелері;
- практикалық үлгі мысалында құралдар, материалдар, жабдықтар және оларды пайдалану ережелері.

Білім және ғылым Министрінің
2021 жылғы «2» қарашадағы
№ 545 бұйрығына
3-қосымша

Орта білім беруде балалардың аса қажетті мамандықтарға кәсіптік бағдарлауын диагностикалау және айқындау жүйесін енгізу жөніндегі әдістемелік ұсынымдарына 3-қосымша

Кәсіптік бағдар беру экскурсиясы

Экскурсия кәсіби бағдар беру қызметінің бір түрі болып табылады, өйткені кәсіпке қызығушылықты қалыптастыруға үлкен әсер етеді, өйткені ол көрнекілік пен қабылдаудың қол жетімділігін талдау, салыстыру, таңдау жасау мүмкіндігімен біріктіреді.

Экскурсияны нақты ұйымдастырылған сабақ ретінде қарастыруға болады, емтиханның бағыты мен объектілері туралы мұқият ойластырып, оқушыларды ақпаратты белсенді қабылдауға дайындау керек.

Экскурсия түрі экскурсанттардың жасына, мектептегі алдын ала кәсіптік бағдар беру жұмысының мазмұны мен нысанына байланысты нақты жағдайларға байланысты таңдалады.

Экскурсиялар шолу, тақырыптық болуы мүмкін.

Шолу — кәсіпорынмен жалпы танысу мақсатында. Мұндай экскурсия белгілі бір бағыт бойынша жүргізіледі: мұражай, цех, техникалық оқыту бөлімі. Ол, мүмкіндігінше, экскурсия барысында әр учаскеде бір немесе екі жұмысшымен қысқа әңгіме, жұмысшыларды даярлау және біліктілігін арттыру шарттары туралы әңгімемен бірге жүреді. Төменгі сынып оқушыларымен жұмыс істеу орынды.

Тақырыптық — мектеп жоспарына сәйкес мектеп пәндерінің тақырыптары бойынша өткізіледі. Мектеп кәсіпорындармен жан-жақты танысу және жасөспірімдер мен жоғары сынып оқушылары үшін белгілі бір кәсіптерді насихаттау мақсатында мектеп бағдарламасына сәйкес экскурсиялардың тақырыптық циклін әзірлейді.

Экскурсияны жоспарлау

Әрбір экскурсия белгілі бір жоспар бойынша құрылады, онда оны өткізудің келесі кезеңдері көрсетіледі:

Дайындық:

- оқушыларды экскурсияға дайындау және тізімдер құрастыру;
- экскурсияның жоспары мен мазмұнын әзірлеу, уақытты, маршруттарды, көрсету учаскелерін есептеу, кім, қайда айтатындығын және көрсететінін нұсқай отырып;

Оқушыларды экскурсияға дайындау:

Сыныпта, кәсіптік бағдар кабинетінде кіріспе әңгімелесу:

- оқушыларды алдағы жұмыспен, оның мәнімен таныстыру;
- тақырыпты, келу мақсатын, кәсіпорын атауын хабарлау;
- бақылау жоспарын талқылау: нені байқау керек, қандай ретпен және қандай мақсатпен;

Экскурсия өткізу:

- қауіпсіздік техникасы бойынша нұсқаулық;
- кәсіпорындағы кіріспе әңгіме;
- түсіндірмемен практикалық көрсету;
- қорытынды әңгімелесу, әсер алмасу, сұрақтарға жауаптар;
- рефлексия.

Қорытынды жасау:

- қорытындыларды рәсімдеу (есеп, альбом, реферат, кәсіптердің сипаттамасы, ақпараттық бюллетень, қабырға газеті және т.б.);
- оқушылардың кәсіби ниетін анықтау.

Білім және ғылым Министрінің
2021 жылғы «2» қарашадағы
№ 545 бұйрығына
4-қосымша

Орта білім беруде балалардың аса қажетті мамандықтарға кәсіптік бағдарлауын диагностикалау және айқындау жүйесін енгізу жөніндегі әдістемелік ұсынымдарына 4-қосымша

5-8 сынып оқушыларына арналған тесттер

Диагностикалық материалдар орта буын оқушыларының кәсіби бағдарлануын ерте анықтау мақсатында әзірленуі тиіс, қызығушылықтары мен бейімділіктерін, қабілеттерін, уәждемелерін бағалауды, отбасындағы кәсіптердің генеалогиясына бағдарлануын және үлгерімін ескеруі және мектептің жоғары буынындағы оқыту бейінін объективті таңдауға ықпал етуі тиіс.

Тесттің құрылымы қысқа тапсырмалардан тұруы керек, әрқайсысын орындау уақытты алады, ал тест бір сағаттан аспайды (мектеп тәжірибесінде – бір сабақ). Тестілеу жеке немесе диагностикаланушылар тобында өтуі мүмкін.

Тестілеудің (онлайн/офлайн) қорытындылары бойынша оқушы бейінді сыныптарда оқыту бойынша бейіндік бағытты неғұрлым дәл таңдай алатын нәтижелері көрсетілетін есепті қалыптастыру мүмкіндігі болуы тиіс. Сондай-

ақ, есеп ұсынылатын курстарды, үйірмелерді, қосымша білім беру секцияларын, бейінді даярлаудың ұсынылатын бағытын және кәсіптермен танысуды қамтуы тиіс.

9-11 сынып оқушыларына арналған тест

Бірқатар мамандықтарды таңдауға бейімділіктерді, қабілеттерді, уәждемелерді, үлгерімнің объективті көрсеткіштерін және медициналық қарсы көрсеткіштерді ескере отырып, жоғары сынып оқушыларының кәсіби бағдарлануын кешенді диагностикалауға арналған тест.

Холланд әдістері, құндылықтарды бағалау әдістері және басқа да релевантты әдістер бойынша мансаптық тестілеуді өткізу.

Психодиагностикалық әдістер осындай талаптарға да сәйкес келуі керек:

- Тесттің әлеуметтік-мәдени бейімделуі - тест тапсырмалары мен бағалаудың осы тест басқа елде қарызға алынған кезде пайдаланылатын қоғамда қалыптасқан мәдениет ерекшеліктеріне сәйкестігі.
- Тест тапсырмаларының қарапайым тұжырымдары мен бір мағыналы болуы – тесттің ауызша және басқа тапсырмаларында адамдар әр-түрлі қабылдауы және түсінуі мүмкін сәттер болмауы керек.
- Тест тапсырмаларын орындаудың шектеулі уақыты – психодиагностикалық тест тапсырмаларын орындаудың толық уақыты 1,5-2 сағаттан аспауы тиіс, өйткені осы уақыттан тыс уақытта адамға өзінің жұмыс қабілетін жеткілікті жоғары деңгейде сақтау қиынға соғады.
- Тестілеу (оқушыларды диагностикалау) қызметтерін көрсететін ақпараттық ресурстарға қойылатын талаптар. Ақпараттық ресурс Меншік иесінің және (немесе) оператордың, сондай-ақ үшінші тұлғаның дербес деректерді қорғау жөніндегі шараларды жүзеге асыру қағидаларында анықталған талаптарға сәйкес келуге тиіс Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 3 қыркүйектегі № 909 Қаулысы.